

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม*

ธนาทร บุญโสภากย์ **

บทนำ

ปัจจุบันประชากรของประเทศไทยได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดย ณ วันสำรวจครั้งล่าสุด (1 กันยายน พ.ศ.2553) ประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 65.9 ล้านคน ซึ่งอัตราการเพิ่มของประชากร (Population growth) ของประเทศไทยอยู่ในลักษณะอัตราทวีคูณ (Exponential Growth) เมื่อประชากรของประเทศไทยมีจำนวนมากขึ้นความต้องการอุปโภคบริโภคย่อมเพิ่มมากขึ้น ทั้งความต้องการด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ รวมทั้งความต้องการด้านพลังงาน ดังนั้น จึงมีทำให้มีการขยายตัวในภาคการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งทำให้โรงงานอุตสาหกรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว อุตสาหกรรมนั้นมีคุณประโยชน์อย่างมากมาย เช่น คุณประโยชน์ในด้านของเศรษฐกิจ ทำให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี (Economic Growth & Technological Progress) สูงขึ้น ส่งผลให้ประชากรในประเทศมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และทำให้มีการพัฒนาประเทศโดยรวมเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมไม่ได้เพียงก่อให้เกิดประโยชน์เท่านั้น แต่ได้ทำให้เกิดผลเสียด้วย ทั้งนี้ อุตสาหกรรมเป็นสาเหตุหลักในการก่อให้เกิดผลเสียในด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะเฉียบพลันและในระยะยาว โดยก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อมขึ้นในหลายๆด้าน เช่น ก่อให้เกิดปัญหาโลกร้อน ซึ่งสาเหตุของการเกิดภาวะโลกร้อน คือ การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของโรงงานอุตสาหกรรมออกมาสู่ชั้นบรรยากาศ นอกจากนี้การที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดลงและก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อมอื่นอีกหลายด้าน ทั้งมลพิษทางอากาศ ทางน้ำ ทางเสียง และทางอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นอันตรายต่อชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น

เดิมประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 เป็นกฎหมายแม่บทของมาตรการในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาได้ถูกยกเลิกและมีการตรากฎหมายขึ้นมาแทนคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แต่

* เรียบเรียงจากสารนิพนธ์ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต 2559.

** นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

ปรากฏว่าปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมไม่ได้ลดน้อยลง แต่กลับมีความรุนแรงมากขึ้น โดยปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหามลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษที่เกิดจากขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล และปัญหาการลดลงของปริมาณทรัพยากรทางธรรมชาติ ปัญหาการเสียดุลของระบบนิเวศน์ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมาจากโรงงานอุตสาหกรรม และการเพิ่มขึ้นของอัตราการอุปโภคบริโภคของประชากร

การแก้ไขปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนอกจากจะต้องใช้มาตรการทางด้านเทคโนโลยี มาตรการทางด้านสังคมแล้ว ยังจะต้องใช้มาตรการทางด้านกฎหมายด้วย แม้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ซึ่งนับถึงปัจจุบันเป็นเวลานานกว่า 40 ปีแล้ว แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยกลับทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง คือ มาตรการทางอาญา ซึ่งมาตรการทางอาญาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมให้ลดน้อยลงได้ ในปัจจุบันปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรมและหน่วยงานในภาคการผลิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นของนิติบุคคล แต่การที่จะดำเนินคดีกับผู้แทนนิติบุคคลในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญาร่วมกับนิติบุคคลไม่สามารถทำได้ และโดยสภาพแล้วจะนำโทษทางอาญามาใช้ลงโทษแก่นิติบุคคลได้เพียงโทษปรับ และโทษริบทรัพย์สินเท่านั้น และเมื่อนิติบุคคลถูกลงโทษปรับ นิติบุคคลมักมีศักยภาพสูงในทางเศรษฐกิจและฐานะทางการเงิน จึงสามารถชำระค่าปรับได้อย่างไม่รู้สึกรำคาญ นิติบุคคลจึงมักจะไม่เกรงกลัวกฎหมายสิ่งแวดล้อม การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมแก่นิติบุคคลจึงไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาหลักของมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม

ผลของการศึกษา

1. โทษอาญาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ยังไม่เหมาะสม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพสูงขึ้น ป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อมและให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพที่ดีและยั่งยืนตลอดไป ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดที่เป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องมีบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้น โดยโทษทางอาญาในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 หมวดที่ 7 มาตรา

98 ถึงมาตรา 111 มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ โดยมีโทษจำคุกตั้งแต่จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนถึงจำคุกไม่เกินห้าปี และโทษปรับตั้งแต่ปรับไม่เกินห้าพันบาทจนถึงปรับไม่เกินห้าแสนบาท

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กำหนดอัตราโทษสำหรับความผิดฐานต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

(1) ความผิดฐานฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหรือขัดขวางการกระทำตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีหรือผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หรือต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แล้วแต่กรณี (มาตรา 9 และมาตรา 98)

(2) ความผิดฐานบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐอันเป็นการทำลายระบบนิเวศน์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 99)

(3) ความผิดฐานฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของมาตรการคุ้มครองพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือพื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 100)

(4) ความผิดฐานแพร่หรือไขข่าวที่ไม่เป็นความจริงเกี่ยวกับอันตรายจากแหล่งกำเนิดมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 101)

(5) ความผิดฐานฝ่าฝืนคำสั่งห้ามใช้ยานพาหนะอันก่อให้เกิดมลพิษ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท (มาตรา 102)

(6) ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งออกคำสั่งให้ยานพาหนะหยุด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 103)

(7) ความผิดฐานไม่จัดให้มีระบบกำจัดน้ำเสีย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 104)

(8) ความผิดฐานรับจ้างเป็นผู้ควบคุมหรือให้บริการบำบัดน้ำเสียโดยไม่ได้รับใบอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 105)

(9) ความผิดฐานไม่ทำบันทึกรายงานสรุปผลการทำงานของระบบบำบัดอากาศเสียหรือระบบบำบัดน้ำเสียตามที่เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษกำหนด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 106)

(10) ความผิดฐานแสดงข้อความอันเป็นเท็จในบันทึกหรือรายงานที่ตนมีหน้าที่ต้องทำ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 107)

(11) ความผิดฐานขัดขวางหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 108)

(12) ความผิดฐานเป็นผู้รับจ้างหรือเป็นผู้ควบคุมการให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสียฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 109)

(13) ความผิดฐานจ้างบุคคลที่ถูกเพิกถอนการเป็นผู้ควบคุมการทำงานของระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียให้ควบคุมการทำงานของระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสีย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท (มาตรา 110) และ

(14) ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นนิติบุคคล ให้กรรมการหรือผู้จัดการหรือบุคคลใด ๆ ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น

การกระทำความผิดฐานต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกระทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของสังคมส่วนรวม ซึ่งเป็นภัยอันตรายร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือไม่อย่างไร จะมีสุขภาพดีหรือไม่อย่างไร และจะมีชีวิตยืนยาวได้แค่ไหนเพียงใด มีความสัมพันธ์กับสภาพและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ นับตั้งแต่มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ขึ้นมาตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2535 นับถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 25 ปีแล้ว แต่ปรากฏว่าก็ยังมิบุคคลซึ่งไม่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมฝืนกฎหมายฉบับนี้ กระทำการต่าง ๆ ซึ่งเป็นความผิดตามกฎหมายฉบับนี้จำนวนมาก สิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ในประเทศไทยยังคงถูกทำลายให้มีคุณภาพลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดมา บุคคลจำนวนมากไม่เกรงกลัวกฎหมายฉบับนี้และไม่ใส่ใจที่จะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมเกิดความยำเกรงกฎหมาย ไม่กล้ากระทำความผิดตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติห้ามไว้ จึงควรเพิ่มอัตราโทษที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อให้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิด และเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิด

โทษอาญาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ ซึ่งกำหนดไว้ในบทกำหนดโทษในหมวด 7 ตั้งแต่มาตรา 98 ถึงมาตรา 111 โทษอาญาดังกล่าวนี้ได้ถูกบัญญัติขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 โดยกำหนดโทษจำคุกไว้ตั้งแต่จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนถึงจำคุกไม่เกินห้าปี และโทษปรับตั้งแต่ปรับไม่เกินห้าพันบาทจนถึงปรับไม่เกินห้าแสนบาท โดยไม่ได้แยกจากกันระหว่างโทษที่จะใช้แก่บุคคลธรรมดา กับโทษที่จะใช้แก่นิติบุคคล การกำหนดโทษปรับโดยไม่ได้แยกโทษที่จะใช้แก่บุคคลธรรมดา กับโทษที่จะใช้แก่นิติบุคคลนั้นไม่ทำให้เกิดความเป็นธรรม (fairness) และไม่ได้สัดส่วนกับความเสียหายและความร้ายแรงแห่งความผิด (proportionality of punishment) เนื่องจากการทำความผิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงมากและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ทำความผิด ส่วนใหญ่นิติบุคคลเหล่านั้นมักจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งยังมีนักลงทุนรายใหญ่จากต่างประเทศมาลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมากและรุนแรงกว่าการทำความผิดของบุคคลธรรมดา ประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงค่าของเงินในปัจจุบันรวมทั้งสถานภาพของนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมส่วนมากเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดซึ่งมีทุนทรัพย์มากมาย ในกรณีที่นิติบุคคลซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมถูกลงโทษปรับตามโทษที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีโทษปรับเป็นเงินเพียงห้าพันบาทจนถึงห้าแสนบาทนั้นไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของนิติบุคคลเหล่านั้นได้ โทษปรับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในปัจจุบันจึงไม่ทำให้นิติบุคคลเกิดความเกรงกลัวกฎหมายและไม่กลัวการทำความผิดเป็นโทษที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษอาญาที่ว่าเพื่อข่มขู่ไม่ให้มีการทำความผิด (Deterrence) และเพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการทำความผิด (Community Protection) ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า การกำหนดโทษปรับเพื่อใช้ในการลงโทษผู้ทำความผิดฐานต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จึงควรกำหนดโทษปรับให้แตกต่างกันสำหรับผู้ทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและผู้ทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล

2. โทษปรับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีได้กำหนดไว้ให้เป็นโทษปรับแบบผันแปรตามจำนวนวันที่ทำความผิดและรายได้ของผู้ทำความผิด

ปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้มาตรการในการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (fix fine) ซึ่งการกำหนดอัตราโทษปรับดังกล่าวจะระบุอัตราโทษขั้นสูงสุดและต่ำสุดไว้ เช่น ในความผิดฐาน มาตรา

ปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือ.... จากการศึกษาพบว่า การกำหนดอัตราโทษปรับแบบตายตัวดังกล่าวของไทยนี้ยังไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงพอที่จะยับยั้งหรือข่มขู่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีกได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ขาดความยืดหยุ่นและไม่เป็นไปตามยุคสมัย และสภาพเศรษฐกิจอย่างเป็นปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงศึกษาถึงวิธีการกำหนดโทษปรับแบบผันแปรตามวัน และรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) เพิ่มเติมไปจากโทษปรับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังนี้

โทษปรับแบบผันแปรตามวันและรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) เป็นการกำหนดโทษปรับอย่างหนึ่งที่ต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศสนิยมนำมาเป็นมาตรการในการลงโทษทางอาญาอย่างหนึ่งซึ่งเป็นวิธีการลงโทษปรับที่เป็นภาระแก่สังคมน้อยเมื่อเทียบกับโทษรูปแบบอื่น และเป็นวิธีการลงโทษที่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันและเป็นประโยชน์ต่อประเทศอย่างมาก แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดค่าปรับแบบผันแปรตามรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) นี้มีต้นแบบจากประเทศสหรัฐอเมริกา และต่อมาการกำหนดค่าปรับแบบผันแปรตามวันรายการของผู้กระทำความผิด (Day Fine) ก็ได้แพร่หลายไปยังหลายประเทศในทวีปยุโรป เนื่องจากการกำหนดค่าปรับแบบอัตราตายตัว (Fixed Fine) ทำให้เกิดช่องว่างในการใช้บังคับระหว่างผู้กระทำความผิดทั้งที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลที่มีฐานะทางการเงินที่มั่งคั่ง แข็งแรงกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางการเงินยากจนจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน โดยหากผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและเป็นประชาชนทั่ว ๆ ไปจะต้องเสียค่าปรับในอัตราดังกล่าว อาจทำให้ได้รับความเดือดร้อนและกระทบกระเทือนต่อฐานะทางการเงินและครอบครัวของบุคคลนั้น และเมื่อไม่สามารถชำระค่าปรับได้จะต้องถูกจำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งการจำคุกหรือกักขังนั้นไม่อาจยับยั้งหรือป้องปรามปัญหาการกระทำความผิดได้ แต่หากผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะทางการเงินที่ดีและแข็งแรง อัตราค่าปรับดังกล่าวอาจไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความเสียหายหรือผลกระทบทางการเงินและไม่เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายและอาจกระทำความผิดซ้ำอีกได้ และจะกลับมาก่อทำความผิดอีกเนื่องจากค้ำค่าในด้านผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินมากกว่าการชำระค่าปรับ จากการศึกษาพบว่า การกำหนดค่าปรับแบบอัตราตายตัวตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ทำให้เกิดช่องว่างในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีฐานะแตกต่างกันและทำให้เกิดความยุติธรรม และไม่สามารถป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อมตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ ลักษณะของโทษปรับโดยกำหนดค่าปรับผันแปรตามรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) นั้นเป็นโทษปรับที่กำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวันเป็นวันไปโดยพิจารณาถึงฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบทางการเงินของจำเลยได้

ด้วย และยังสามารถกำหนดจำนวนวันที่จะต้องนำมาคิดในการชำระค่าปรับได้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดด้วย อนึ่ง ข้อดีของการลงโทษปรับแบบผันแปรตามรายวันและรายได้ของผู้กระทำความผิดดังกล่าว คือ ศาลสามารถกำหนดจำนวนของค่าปรับให้สอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลยได้อีกด้วย

การให้ศาลกำหนดโทษปรับแบบผันแปรตามวันและรายได้ของผู้กระทำความผิดนี้จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษพอเหมาะกับการกระทำความผิดและสถานภาพของผู้กระทำความผิดแต่ละคน ไม่ว่าจะผู้กระทำความผิดเป็นคนที่มีความฐานะทางการเงินดีหรือเป็นคนยากจนก็ตาม การลงโทษปรับในลักษณะนี้จะมีผลให้ผู้กระทำความผิดไม่ว่าเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล เกิดความเกรงกลัวกฎหมายและไม่กล้ากระทำความผิด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่ว่า

- (1) เพื่อตอบแทนผู้กระทำความผิดในสาสมกับความผิดที่เขาได้กระทำลง (Retribution)
- (2) เพื่อข่มขู่ไม่ให้มีการกระทำความผิด (Deterrence)
- (3) เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ (Rehabilitation) และ

- (4) เพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิด (Community Protection)

จากการศึกษาพบว่าโทษปรับตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ควรกำหนดให้เป็นโทษปรับแบบผันแปรตามวันและรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) ซึ่งจะส่งผลให้การใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้เป็นธรรมอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนโดยทั่วไปและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดียิ่งขึ้น

3. มาตรการอย่างอื่นที่อาจนำมาใช้ในการป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อม วิธีการเพื่อความปลอดภัย (Measures of Safety)

วิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่ใช่โทษอาญา แต่เป็นมาตรการบังคับ (Sanction) ทางอาญาอีกอย่างหนึ่งซึ่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้มีขึ้นเพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัย โดยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีป้องกันสังคม (Social Defense Theory) ประมวลกฎหมายอาญากำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ 5 วิธีดังนี้

- (1) กักกัน คือ การควบคุมผู้กระทำความผิดติดนิสสัยไว้ในเขตกำหนด เพื่อป้องกันการกระทำความผิด เพื่อตัดนิสสัย และเพื่อฝึกหัดอาชีพ

- (2) ห้ามเข้าเขตกำหนด คือ การห้ามมิให้เข้าไปในท้องที่หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา

(3) เรียกประกันทัณฑ์บน เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้กับบุคคลที่อาจจะก่อเหตุร้ายหรืออาจจะกระทำการใดให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดจำนวนเงินไม่เกินกว่าห้าหมื่นบาท ว่าผู้นั้นจะไม่ก่อเหตุร้ายหรือจะไม่กระทำความผิดตลอดเวลาที่ศาลกำหนดแต่ไม่เกินสองปี และจะสั่งให้มีประกันด้วยหรือไม่ก็ได้

(4) คুমตัวไว้ในสถานพยาบาล เป็นมาตรการในกรณีที่ศาลเห็นว่าการปล่อยตัวผู้มีจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือนซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือได้รับการลดโทษจะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน

(5) ห้ามการประกอบอาชีพบางอย่าง เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่อาจนำมาใช้ในกรณีที่ศาลเห็นว่าบุคคลใดกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพหรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากบุคคลนั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดนั้นขึ้นอีก ศาลมีอำนาจออกคำสั่งในคำพิพากษาห้ามมิให้บุคคลนั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นที่มีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วได้

โดยสภาพแล้ววิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จะนำมาใช้แก่นิติบุคคลได้มีเพียงการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างและการเรียกประกันทัณฑ์บนเท่านั้น โดยการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างนั้นเมื่อนำมาใช้กับนิติบุคคลที่กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อาจเป็นการยกเลิกใบอนุญาตประกอบกิจการตลอดไปหรือการยกเลิกชั่วคราวตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ ซึ่งจะช่วยให้การป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อมกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 ได้บัญญัติหลักในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลไว้ว่า ห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง โดยมีข้อยกเว้นดังนี้

1. หากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้องโดยข้อแตกต่างนั้นมีใช้ในข้อสาระสำคัญและจำเลยมิได้หลงต่อสู้อยู่ ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้ความจากการพิจารณาคดีนั้นก็ได้

2. ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงบางข้อที่กล่าวไว้ในคำฟ้องเป็นเรื่องที่โจทก์ไม่ประสงค์ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยในข้อเท็จจริงนั้น

3. ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามฟ้องนั้นโจทก์สับสน แต่โจทก์อ้างฐานความผิดหรือบทมาตราผิด ศาลมีอำนาจลงโทษจำเลยตามฐานความผิดที่ถูกต้องได้

4. ถ้าความผิดตามที่ฟ้องนั้นรวมการกระทำหลายอย่าง แต่ละอย่างอาจเป็นความผิดได้อยู่ในตัวเอง ศาลจะลงโทษจำเลยในการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่พิจารณาได้ความก็ได้

เนื่องจากกฎหมายยกเว้นให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือนอกเหนือจากที่โจทก์บรรยายในคำฟ้องเพียง 4 กรณีดังกล่าว ในการพิพากษาหรือสั่งของศาล ศาลจึงเคร่งครัดมากที่จะไม่พิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือนอกคำฟ้อง ศาลจะพิพากษาหรือสั่งเฉพาะในประเด็นที่โจทก์บรรยายในคำฟ้องและขอมาในคำขอท้ายฟ้องเท่านั้น ดังนั้น การที่ศาลจะพิพากษาหรือสั่งให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่จำเลยก็ต่อเมื่อในคำฟ้องโจทก์บรรยายข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุสมควรให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่จำเลย และในคำขอท้ายฟ้อง โจทก์ขอให้ศาลมีคำสั่งให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่จำเลยด้วย

ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อม ถ้ามีการใช้ทั้งมาตรการลงโทษและมาตรการวิธีการเพื่อความปลอดภัยควบคู่กัน นอกจากจะทำให้นิติบุคคลซึ่งกระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก ยังเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามกฎหมาย นอกจากการลงโทษปรับนิติบุคคลในอัตราสูงกว่าการลงโทษปรับบุคคลธรรมดาแล้ว ผู้ศึกษามีความเห็นว่าควรใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยบังคับแก่จำเลยด้วย โดยห้ามมิให้นิติบุคคลนั้นประกอบอาชีพอันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเป็นการยกเลิกใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตลอดไปหรือการยกเลิกชั่วคราวตามระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนด แล้วแต่กรณี

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งที่น่านำมาใช้เสริมการลงโทษอาญา มาตรการนี้เป็นมาตรการที่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจ และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดทั้งที่เป็นบุคคลธรรมดาและที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งมีผลกระทบต่อบุคลากรของนิติบุคคลนั้นที่จะต้องร่วมทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ต่อสังคม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับเป็นสำคัญ และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้เยียวยาความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลธรรมดา อาจเป็นการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำความสะอาดถนนหรือแม่น้ำลำคลองหรือบริเวณที่บุคคลผู้กระทำความผิดนั้นก่อให้เกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อมขึ้น หรือในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล อาจเป็นการกำหนดให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อฟื้นฟูสภาพของสิ่งแวดล้อมที่นิติบุคคลนั้นได้ทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพลงไป หรืออาจเป็นการกำหนดหน้าที่ให้นิติบุคคลผู้กระทำความผิดจัดตั้งกองทุนเพื่อป้องกันและควบคุมมลพิษในสิ่งแวดล้อมหรือจัดตั้งกองทุนเพื่ออากาศสะอาดหรือจัดทำโครงการปลูกป่าในพื้นที่หรือในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ที่นิติบุคคลนั้นปล่อยมลพิษออกมาสู่สิ่งแวดล้อม หรือจัดทำโครงการเพื่อสร้างคุณประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมในลักษณะอื่นใด การ

กำหนดให้ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลทำงาน เพื่อสาธารณประโยชน์ดังกล่าวจะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษได้รับการแก้ไขและฟื้นฟูสภาพให้กลับคืนสู่สภาพดั้งเดิมได้

ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังต่อไปนี้

1. ควรเพิ่มอัตราโทษปรับที่กำหนดไว้ในมาตรา 98 ถึงมาตรา 110 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดย

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นบุคคลธรรมดา ให้เพิ่มโทษปรับเป็นสองเท่าของอัตราโทษปรับที่กำหนดอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับค่าของเงินที่ลดลงตามสถานะของเศรษฐกิจในปัจจุบัน และ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคล ให้เพิ่มอัตราโทษปรับเป็นสี่เท่าของอัตราโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา เพื่อให้มีผลให้นิติบุคคลซึ่งมีสถานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าบุคคลธรรมดาเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดในเรื่องนี้อีก

2. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในบทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีสาระสำคัญว่า ในการกำหนดโทษปรับตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับแบบผันแปรตามวันและรายได้ของผู้กระทำความผิด (Day Fine) ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้การลงโทษปรับเหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบทางการเงินของจำเลยแต่ละคน

3. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติในบทกำหนดโทษของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อีกมาตราหนึ่ง มีสาระสำคัญว่า ในการฟ้องคดีความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ถ้าพนักงานอัยการเห็นสมควรขอให้ศาลพิพากษาหรือสั่งให้ใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างใดแก่จำเลยหรือพิพากษาหรือสั่งให้จำเลยทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างใด ให้พนักงานอัยการบรรยายข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุสมควรที่ศาลจะพิพากษาหรือสั่งให้ใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างใดแก่จำเลยหรือพิพากษาหรือสั่งให้จำเลยทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างใดในคำบรรยายฟ้องและมีคำขอท้ายคำฟ้องด้วย.

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ วงศ์กวี. **มาตรการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553.
- เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. **สิ่งแวดล้อมและการวางแผนพัฒนาของประเทศไทย**. เอกสารวิจัย วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 27. กรกฎาคม 2522. (อัดสำเนา).
- คณะผู้วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **การกำหนดโทษทางอาญาในประเทศไทย**. รายงานการวิจัย โครงการยุทธธรรมโพล ครั้งที่ 2 สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. กรกฎาคม 2548.
- จรรยาชัย ศัลยพงษ์. **รูปแบบกฎหมายสถานะแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2528.
- दनัยยศ ศรีลัมภ์. **ค่าทดแทนในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2525.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. **กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2528.
- นิตา ว่องเจริญ. **การดำเนินคดีแพ่งของผู้เสียหายจำนวนมาก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.
- นาท ต้นทวีรุฬห์ และ พูลทรัพย์ สมุทรสาคร. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2528.
- นาท ต้นทวีรุฬห์. **นิเวศวิทยาและนิเวศน์พัฒนา**. **สารสิ่งแวดล้อม** (ตุลาคม – พฤศจิกายน 2524): 35-41.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. **เศรษฐศาสตร์สวัสดิการและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดนำแก้วการพิมพ์, 2528.
- ปธาน สุวรรณมงคล. **นโยบายสิ่งแวดล้อมในยุครัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน**. เอกสารวิชาการ หมายเลข 001. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับ สถาบันนโยบายการศึกษา, 2536.
- ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. **แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม**. **วารสารวิชาการศาลปกครอง** 2, 7 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2550): 10-22.
- _____. **คดีปกครองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม**. เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมโครงการพัฒนาความรู้และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานคดีปกครอง. 2547. (อัดสำเนา)

- พนัส ทัศนียานนท์ และคณะ. **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม**. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
กฎหมายสิ่งแวดล้อม, หน่วยที่ 1-7. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- พิชยนต์ นิพาสพงษ์. **โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2542.
- พิเชษฐ เมลาณนท์. **บทบาทของกฎหมายในการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม**. ใน เอกสาร
การสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม, หน่วยที่ 1-7. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- มงคล วุฒินากุล. **การใช้หลักการผู้สร้างปัญหามลพิษเป็นผู้รับภาระในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ
จากภาคอุตสาหกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- โยธิน อังกูรวสพร. **รายงานการสัมมนาปัญหาสภาวะแวดล้อมกับการอุตสาหกรรม**. พระนคร :
สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- รชต สว่างจิตต์. **มาตรการที่เหมาะสมในการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง. 2550.
- เรณี ศิลปะวุฒิ. **การวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากการพัฒนา
อุตสาหกรรมหลัก : ศึกษากรณีโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531.
- วิลเลียม ทักเกอร์. ให้ตลาดเป็นผู้รับผิดชอบ. **เสรีภาพ** 71 (1986) : 15 -17.
- วีระ สุสังกรกาญจน์. **ภาวะแวดล้อมเป็นพิษกับความมั่นคงของชาติ**. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล
นักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 18 พ.ศ.2518-2519. เอกสารอัดสำเนา.
- สมชาย หอมลออ (บรรณาธิการ). **รวมกฎหมายสิ่งแวดล้อม**. จัดพิมพ์โดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย
และมูลนิธิโลกสีเขียว. นนทบุรี: มายด์ พับลิชชิ่ง, 2539.
- สมบูรณ์ ศุกศิลป์. **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2521.
- สหธน รัตนไพจิตร. **ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้
กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2527.

- สิรินทร์ เฉลิมวัฒน์ และนิภาพร รุจนวงศ์. การใช้กฎหมายป้องกันอาชญากรรม (ตอนที่1). **วารสาร
อัยการ** 15, 153 (สิงหาคม 2535): 172-190.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ. **รายงานผลการวิจัยตุลาการหมู่บ้าน**. รายงานการวิจัย ทุนวิจัย
รัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พฤศจิกายน 2528.
- สุปราณี วอง. สิ่งแวดล้อมเป็นพิษในความหมายทางเศรษฐศาสตร์. **วารสารเศรษฐศาสตร์และ
บริหารธุรกิจ** 2 (กุมภาพันธ์ – เมษายน 2520) : 243-250.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. **กฎหมายสมัยอยุธยา**. พระนคร : คณะกรรมการจัดงานอนุสรณ์อยุธยา 2510.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร สํารวจสำมะโนประชากรและการเคหะ พ.ศ 2553
(รายงานผลล่วงหน้า)**. 2554. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http://popcensus.nso.go.th/ file/
popcensus-20-12-54.pdf](http://popcensus.nso.go.th/file/popcensus-20-12-54.pdf) [1 พฤษภาคม 2559]
- อภิวรรณ โพธิ์บุญ อักษรสุวรรณ. **ความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล** : ศึกษาเฉพาะโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
2543.
- อุดมศักดิ์ สิ้นธิพงษ์. **กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. 2549.
- อุททิศ แสนโกศิก. **กฎหมายอาญา ภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2525.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. **มิติใหม่...กฎหมายสิ่งแวดล้อม 2535 : ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราช
บัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535**. ใน สมชาย หอมลออ
(บรรณาธิการ). 2539.
- Bartelmus, Peter. **Environment and Development**. Massachusetts: Allen & University
Inc., 1986.
- Doraisamy, John. **The Law and the Environment**. Development and the Environment
crisis: A Malaysian Case. The Consumer Association of Penang (CAP). March
1982.
- Lenck, William M. **Drug Agents Guide to Forfeiture of Assets**. Washington D.C.: Drug
Enforcement Administration. 1987.
- OECD. **The Polluter Pays Principle: Definition, Analysis, Implementation**. Paris:
OECD Publication. 1975.
- Staatsen, A.A.M.F. Public Information and Participation in the Netherlands. **Environmental
Impact Assessment**, edited by Pergamon Press (Great Britain: A Wheaton &
Co., Ltd., 1981.

Wilkinson, David. **Environment and Law**. London: Routledge. 2002.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ 15) พ.ศ.2540.

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2510 (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2510.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2527) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 ข้อ 1 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2529)

Bartelmus, Peter. **Environment and Development**. Massachusetts : Allen & University Inc., 1986.

Doraisamy, John. **The Law and the Environment**. Development and the Environment crisis : A Malaysian Case. The Consumer Association of Penang (CAP). March 1982.

Lenck, William M. **Drug Agents Guide to Forfeiture of Assets**. Washington D.C. : Drug Enforcement Administration. 1987.

OECD. **The Polluter Pays Principle : Definition, Analysis, Implementtation**. Paris : OECD Publication. 1975.

Staatsen, A.A.M.F. Public Information and Participation in the Netherlands. **Environmental Impact Assessment**, edited by Pergamon Press (Great Britain : A Wheaton & Co., Ltd., 1981.

Wilkinson, David. **Environment and Law**. London : Routledge. 2002.